

FİİLÎ SÜNNETİN DELİL DEĞERİ

Selman BAŞARAN*

ÖZET

Hz. Peygamber'in fiilleri, insan olarak yaptıkları ve peygamber olarak yaptıkları olmak üzere iki grupta incelenir. Peygamber olarak yaptıklarından bir kısmı kendisine mahsustur. Çoğu ise bütün müslümanları ilgilendirir.

Resulüllah'ın, beşerî ihtiyaçlarını karşılarken yaptığı davranışlar mubahlığa delâlet eder. Diğer müslümanlar bu hareketleri aynen taklit etmekle veya etmemekle sevap veya günah kazanmazlar. Peygamberliğinin gereği olarak yaptığı uygulamalar ise duruma göre, bazen farz, bazen mendub, bazen de mubah hükmü taşır. Kendisine haber verilen bir söz veya olay karşısında sükût etmesi, onu tasvip anlamı taşıdığı için, aynı hükme tâbidir.

Peygambere mahsus kabul edilen fiillerden bazıları diğer müslümanlara yasak, bir kısmı ise mendub veya mubahtır.

Mubah olduğu halde, Hz. Peygamber'in el çektiği davranışlarda kendisine uymak gerekli değildir.

Buna göre dinin müslümanlardan istediği şey, Hz. Peygamber'in vahye dayanan ve özellikle dini kaynaklı olan davranışlarına aynen uymaktır. İnsan olması sebebiyle fitratının gereği olarak yaptığı hareketleri ve toplumdan kaynaklanan gelenekleri taklit hususunda müslüman serbest bırakılmıştır.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Bestimmungen von "al-Sunna al-Fi'liyya"

Dieser Artikel enthaelt die Bestimmung der Handlungen des islamischen Prophetes, die er in menschlicher und prophetischer Art getan hat, weil er für die Gläubiger ein besten Beispiel ist.

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Sünnet, Hz. Peygamber'in sözleri, filleri ve takrirlerinden meydana gelmektedir¹. Bunlardan birincisine kavli sünnet, ikincisine fiili sünnet, üçüncüsüne de takrirî sünnet adı verilir.

Konumuz olan fiili sünnet, Hz. Peygamber'in yaptığı işler, hareketler, davranışlar ve uygulamalar demektir. Böyle olunca, Allah Elçisine ait her hareket ve davranış, fiili sünnetin konusu içerisine girer. Bu fiil ve davranışlar, genelde birkaç grupta değerlendirilebilir:

Birincisi, Hz. Peygamber'in, insan olması sebebiyle yaptığı hareket ve davranışlardır. Oturması, kalkması, yemesi, içmesi, yürümesi, giyinip kuşanması, yatıp uyuması, diğer tabii ihtiyaçlarını karşılaması bu gruba dahildir².

İkincisi, Peygamber olarak yaptığı fiiller ve uygulamalardır³. Peygamberliğin den kaynaklanan bu fiillerini de iki şekilde değerlendirmek gerekmektedir:

a) Kendine mahsus olan fiiller⁴,

b) Diğer müslümanları da ilgilendiren fiiller.

İkinci grubu oluşturan sünnet çeşitleri daha çok dîni konularda vuku bulmaktadır. Bu yüzden de asıl delil değeri taşıyan sünneti bunlar meydana getirmektedir. Çünkü bunlar doğrudan veya dolaylı olarak vahye dayanır⁵.

- 1 Bk. İbn Hazm, Ali b. Ahmed, el-İhkâm (Mısır 1345), II, 6; Amidî, Seyfüddin Ali b. Ebî Ali, el-İhkâm (Mısır 1387), I, 127; Kasımî, Cemâlüddin, Kavâ'idü't-Tahdîs (Dımaşk 1949), 35-36; Cezâîrî, Tahir b. Sâlih, Tevcihü'n-Nazar (Mısır 1328), 2; es-Sibâfî, Mustafa, es-Sünnetü ve Mekânetühâ (Beirut 1398), 47; el-Hudârî, Muhammed, Usulü'l-Fıkh (Mısır 1389), 214; Ahmed Naîm, Tecrid Mukaddimesi (Ankara 1970), 8; Hallâf, Abdülvahhâb, İslâm Hukuk Felsefesi (Terc. Doç. Dr. Hüseyin Atay, Ankara 1973), 181; Ebu Zehra, Muhammed, İslâm Hukuku Metodolojisi (Terc. Dr. Abdülkadir Şener, Ankara 1973), 111; Koçyiğit, Prof. Dr. Talât, Hadis İstılahları (Ankara 1980), 401; Hadis Usûlü (Ankara 1967), 15-16.
- 2 Hz. Peygamber'in insan olduğuna dair Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet bulunmaktadır. Meselâ, bk. Kehf Sûresi, 110; Fussilet Sûresi, 6. Bu konudaki hadisler için bk. Buhârî, Salât, B. 31; Mezâlim, B. 16; Ahkâm, B. 20; Müslim, Birr, H. 88, 89, 95; Ebu Dâvud, Taharet, B. 93; Tirmizî, Salât, B. 110; Ahkâm, B. 11, Nesâî, Kuzât, B. 13, 33; İbn Mâce, Rühûn, B. 15; İkamet, B. 129; Mâlik b. Enes, Muvatta, Akziye, H. 1; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an, B. 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned (Mısır 1313), III, 33, V, 454.
- 3 Fazla bilgi için bk. Pevdevî, Ali b. Muhammed, Usûl (İstanbul 1308), III, 919-921; Serahsî, Muhammed b. Ahmed Usûl (Kahire 1372), II, 86, 87; Amidî a.g.e., 1, 130, 131; İbn Melek, Abdüllâtif, Serhu'l-Menâr (İstanbul 1385), 248 vd. Emir Pâdişah, Teysîru't-Tahrîr (Mısır 1350), III, 120.
- 4 Bazı fiillerin Hz. Peygamber'e mahsus olduğu Kur'an-ı Kerim'de haber verilmektedir. Meselâ bk. Ahzab Sûresi, 50; Bazı fiillerin ve davranışların kendisine mahsus olduğunu Hz. Peygamber de haber vermekte ve birçok hadiste, "benim durumum sizinki gibi değildir" buyurmaktadır (Hadisler için bk. Buhârî, Savm, B. 20; 48; Müslim, Sıyam, H. 55, 61; İ. Mâlik, Muvatta, Sıyam, H. 48; Hacc, H. 84; A.B. Hanbel, Müsned, II, 128, 153 III, 8). Bazı fiillerini ise müslümanlar Hz. Peygambere has olduğunu zannetmişler ve "biz senin gibi değiliz ey Allah'ın Elçisi" demişlerdir. Bk. Buhârî, İman, B. 13; A. B. Hanbel, Müsned, VI, 56, 61.
- 5 Hz. Peygamber'in vahye uymakla emrolunduğu hususunda bk. En'am Sûresi, 50, 106; A'raf Sûresi, 203; Yunus Sûresi, 15; Ahzab Sûresi, 2; Ahkaf Sûresi,

Hız. Peygamber'in dînî konular dışında, askerlik, devlet işleri, muhâkeme usulleri gibi meselelerdeki uygulamalarını ise bazı âlimler birinci gruba, bazıları da ikinci gruba dahil etmişlerdir⁶. Zelle adı verilen yanılmalar, daha çok bu konularda olmuştur. Bu yanılmaların bir kısmını Yüce Allah⁷, bir kısmını Hz. Peygamber bizzat kendisi⁸, bazıları da ashâbî düzeltmiştir⁹.

Bir de Yüce Peygamber'in terkettiği, mubah olduğu halde yapmadığı işler vardır.

Başka bir yönden Hz. Peygamber'in fiilleri yine iki kısımda mütâlaa edilmektedir: Birincisi, kasıtsız yaptığı fiiller, ikincisi, bir maksada binâen yaptığı fiiller. Kasıtsız olanlar zelle denilen yanılmalardır. Bir gâyeye yönelik olanlar ise ya ibâdet maksadıyla yapılır, ya da ibâdet niyeti olmadan yapılmıştır^{9a}.

Özetlemeye çalıştığımız bu ayırımında da sünnetin asıl hüküm ifade eden, delil değeri taşıyan kısmı, maksatlı ve özellikle ibadetlerle ilgili olan kısım"dır. İnsan olması sebebiyle vuku bulan yanılmalara uymak gerekli değildir. Yiyip içmesi, giyinip kuşanması, yatıp uyuması gibi ibadet maksadıyla olmayıp insan fıtratı gereği olan günlük tabii hareketlerinin mubahlık ifade ettiği, yapıldığı ve yapılmadığı zaman günah ve sevap kazanılmayacağı hususunda âlimler hemen hemen ittifak halindedirler¹⁰. Buna göre Hz. Peygamber'in giyindiği gibi giyinmek, saç, sakal, bıyık bırakmak, otururken, yürürken, yatarken, kalkarken O'nun gibi davranmak zevâid sünnet sayıldığı için, müslümanlar açısından sevap kazanmağa vesile teşkil etmemektedir¹¹.

9. Hz. Peygamber'in vahye dayalı ictihad ve uygulamaları hakkında fazla bilgi için bk. Serahsî, a.g.e., II, 90-91.

- 6 Bunların Peygamberlik sıfatıyla alâkalı olmayıp, dünyevi tecrübe, şahsî taktir ve tasarruf olarak değerlendirildiği hususunda bk. Hallaf, a.g.e., 189. Bu tür konularda da Hz. Peygamber'i örnek almak gerektiğine dair bk. Subhî Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları (Terc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1971), 7.
- 7 Örnekleri için bk. Tevbe Sûresi, 43; Tahrim Sûresi, 1-3; Abese Sûresi, 1-11.
- 8 Fâtıma bintü Kays dul kaldığı zaman Hz. Peygamber ona, "Ümmü Şerîk'in evine taşın, iddetini orada geçir" demiş, sonra bu ictihadından vazgeçerek İbn Ümmî Mektûm'un yanına gidip iddetini orada geçirmesini öğütlemiştir (Bk. Müslim, Talak, H. 38; Fiten H. 119; Ebu Davud Talak, B. 39; Nesâî, Nikâh, B. 8; Talak, B. 70; Dârimî, Nikâh, B. 7; A. B. Hanbel, Müsned, VI, 413, 414). Gıle'den menetmek isteyip sonra bu isteğinden vazgeçmesi hakkında bk. Müslim, Nikâh, H. 140, 141; Ebu Dâvud, Tıb, B. 16; Tirmizî, Tıb, B. 27; Nesâî, Nikâh, B. 54; Mâlik, Muvatta, Razâ, H. 17; A. b. Hanbel Müsned, VI, 371.
- 9 Nitekim Bedir Savaşı için çıkıldığı zaman su olmayan bir yerde konaklamışlardı. Hubab b. Münzir, bu uygulamanın vahiyle mi yoksa kendi ictihadiyle mi ilgili olduğunu Hz. Peygamber'den sordu. İctihadla ilgili olduğu haber verilince de, "böyle yapmayıp su başında konaklasak" dedi. Hz. Peygamber de bu sahâbînin uyarısıyla ilk uygulamasından vazgeçti (Bk. İbn Hişam, Abdülmelik, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut 1391, II, 272; Serahsî, a.g.e., II, 91). Hz. Peygamber'in müşriklere Medîne meyvelerinin bir kısmını vermek istemesi üzerine Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde'nin itirazı üzerine bu uygulamadan vazgeçtiğine dair bk. Serahsî, a.g.e., II, 91-92. Hz. Peygamberin ictihadlarındaki hataları ve bunların düzeltilmesi hususunda başka örnekler için Abdülcemil İsâ'nın İctihâdü'r-Rasûl adlı eserine bakılmalıdır.

9a Bk. Amidî, a.g.e., I, 130.

10 Bk. Serahsî, a.g.e., II, 86-87; İbn Melek, a.g.e., 248 vd.

11 Bk. İbn Melek, a.g.e., 196; Hallâf, a.g.e., 189; Ebu Zehra, a.g.e., 119.

Ancak bu gruba' giren bazı fiilî sünnetin emirle de takviye edilmesi halinde nasıl bir hüküm ifade edeceği hususunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır¹².

Doğrudan veya dolaylı olarak vahiyle ilgili bulunan fiilî sünnet içerisinde Hz. Peygamber'e mahsus olduğu bildirilenler, ümmeti için delil sayılmazlar. Nitekim iftar etmeden peşpeşe birkaç gün oruç (visâl orucu) tutmak isteyenler, Hz. Peygamber'in uygulamasını örnek göstermişler, fakat Rasûlullah buna izin vermeyerek, "ben sizin gibi değilim, beni Allah yedirip içirmektedir" demiştir¹³. Bununla beraber Hz. Peygamber'e mahsus olduğu halde ümmeti için de mubah veya mendub hükmü ifade eden bazı uygulamalara rastlanmaktadır¹⁴.

Yalnız Rasûlullah'ı ilgilendirdiği açıkça belirtilmemiş olan davranışların hükmü hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları Hz. Peygamber'in fiillerini ümmeti için vâcip kabul ederken, bir kısım âlimler mendub, bazıları da mubah olarak telâkki etmişler¹⁵, fakihlerin çoğunluğu ise tavakkuf edilmesi lâzım geldiğini, yâni hemen hüküm verilmeyip, fiilin vâcip veya mendub veyahut mubah olduğunu gösteren başka deliller aramak gerektiğini ifade etmişler ve, "fiilin Hz. Peygamber'e mahsus olması ihtimali bulunduğu gibi, O'nun yanılmalarından olması da muhtemeldir" demişlerdir¹⁶.

O'na mahsus olduğu bildirilmeyen davranışlarının ümmeti için nasıl bir hüküm ifade edeceği hususundaki bu değişik ichtihad örneklerine daha Hz. Peygamber hayatta iken rastlanmaktadır. Nitekim Ensardan bir kadın Ümmü Seleme'ye gelip "oruçlu birisi hanımını öptüğü zaman orucu bozulur mu?" diye sormuş, o da Hz. Peygamber'in, oruçlu iken hanımını öptüğünü haber vermişti. Bunun üzerine kadın, "Biz Peygamber gibi değiliz, Allah O'nun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır" diyerek o fiilin Hz. Peygamber'e ait olduğunu zannetmişti. Durum Ümmü Seleme tarafından Hz. Peygamber'e arzedilince O, "benim oruçlu iken öptüğümü söyleseydin ya" demiş, Ümmü Seleme böyle söylediğini ve kadının buna karşı ileri sürdüğü itirazı bildirmişti. Hz. Peygamber de bunun üzerine, "Allah'dan en çok korkanınız ve Allah'ın koyduğu sınırları en iyi bileniniz olduğumu ümid

12 Bk. Ebu Zehra, aynı yer.

13 Bk. Buhârî, Savm, B. 48, 49; Müslim, Sıyam, H. 55, 61; Mâlik, Muvatta, Sıyam, H. 38; A. b. Hanbel, Müsned, II, 138, 153.

14 Meselâ teheccüd, vitir, kuşluk namazı kılmak bunlardandır. Bk. Amidî, a.g.e., I, 130.

15 İbn Cüreyc'in vâcip, Şafii'nin mendub, Mâlik'in mubah kabul ettiğine dair bk. Mevsîlî, Muhtasarı'l-Mahsul, 24a.

16 Konuyla ilgili olarak bk. Serahsî, a.g.e., II, 86-87; Mevsîlî, a.g.e., 24a; Amidî, a.g.e., I, 130; Şâtîbî, İbrahim b. Musâ, el-Muvâfakat (Mısır, 1975), IV, 59-60. İbn Hazm'ın, sözlü emirle vâcip kılınmadıkça fiilî sünnetin mendub ifade edeceğine dair görüşleri için bk. İbn Hazm, a.g.e., II, 7-8. Fiilî sünnetin bazı Şafîî âlimlerine göre vâcip, bazılarına göre mendub hükmü taşıdığı, bazılarına göre tavakkuf edileceği hususunda bk. Cüveynî, Abdülmelik b. Şeyh Ebi Muhammed, el-Varakat (Dımaşk ts.), 32-33. İmam Safî'nin, "mendub hükmü taşır" dediğine dair bk. Karâfî, Ahmed b. İdrîs, Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl (Mısır 1307), 126; Mâlik'in, "ibadetle ilgili fiiller vâcip, diğerleri nedeb veya mubahlık ifade eder" dediğine dair bk. Karâfî, a. y. Hanbelîlerin bu konudaki görüşleri için bk. Safiyyüddin el-Bağdâdî, Kavâ'idü'l-Usûl (Dımaşk, ts.), 91.

etmekteyim", bir başka rivayete göre de, "bazı kimselere ne oluyor ki benim yaptığım bir şeyi yapmaktan kaçınıyorlar. Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ı onlardan daha iyi bilirim ve onlardan daha çok Allah'dan korkarım" buyurmuştur¹⁷.

Nâfile namazın cemaatle kılınmasıyla ilgili fiilî sünneti de bazıları, Hz. Peygamber'e mahsus olduğu iddiasıyla terketmişlerdir¹⁸.

Hız. Peygamber'in herhangi bir sebeple zaman zaman yaptığı hareketleri bazı âlimler, uyulması gerekli fiilî sünnete dahil etmişler ve devamlı yaptıklarıyla onlar arasında bir ayırma gitmemişlerdir. Bir kısım âlimler ise O'nun bu nevi hareketlerini kendine mahsus veyahut mensuh olarak nitelendirmişler ve müslümanlar tarafından yapılmasının bid'at olduğunu iddia etmişlerdir. Biraz önce sözü edilen nâfile namazların cemaatle kılınması konusu, bu şekilde değerlendirilen meselelerden birisidir¹⁹.

Rasûlüllah'ın bir olay veya haber karşısında sükût etmesi demek olan takrirî sünnetin, müslümanlar yönünden nasıl bir hüküm taşıdığı konusunda da âlimlerin ittifak halinde olmadığını görüyoruz. Kimi âlimler takrirî sünnetin yalnız mubah hükmü taşıdığını belirtirken²⁰, cumhur u ulemâ O'nun da fiilî sünnet gibi değerlendirilmesi icâbetliğini, dolayısıyla duruma ve takviye eden delillere göre bazen vâcip, bazen mendub, bazen mubah olarak telâkki edilebileceğini söylemişlerdir²¹.

Hız. Peygamber'in terkettiği fiillerin hükmüne gelince, bazıları, mubah olmasına rağmen, Rasûlüllah'ın yapmaktan çekindiği fiillerin müslümanlar tarafından mekruh ve yasak sayılması gerektiğini savunurken²², bir kısım âlimler, o konuda başka delil bulunmadıkça Allah Elçisine uymanın vâcip olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim, içki içmek yasaklanmadan önce de Hız. Peygamber, şarap içmemiş, fakat diğer müslümanlar O'nun yapmadığı bu fiili işlemeğe, yasaklanıncaya kadar devam etmişlerdir²³.

Aslında, mubah olduğu halde, Hız. Peygamber'in terkettiği hususları birkaç şekilde değerlendirmek gerekmektedir:

a) Tabiatı icabı insana tiksinti veren şeyleri yemeği terketmesi. Meselâ keler yemek mubah olduğu halde Hız. Peygamber yememiştir²⁴.

b) Başkalarının hukukuna saygı göstermek için mubahı terketmesi. Meselâ, aslında soğan veya sarmısak yemek mubah olduğu halde melekleri rahatsız etme-

17 Hadis için bk. Şaffî, Muhammed b. İdris, er-Risâle (Mısır 1969), 176; Buhârî, İ'tisâm, B. 5; Mâlik, Muvatta, Siyam, H. 13; Olayın bir değerlendirmesi hakkında bk. İbn Hazm, a.g.e., II, 9-10; Serahsî, a.g.e., II, 89.

18 Bk. İbn Teymiye, Ahmed el-Harrânî, Mecmûu Fetâvâyi İbn Teymiye (Riyad, 1382), XXIII, 111.

19 Fazla bilgi ve başka örnekler için bk. İbn Teymiye, a.g.e., XXIII, 111.

20 Bk. İbn Hazm, a.g.e., IV, 56-57; Hudaîf, a.g.e., 238.

21 Bk. Ebu Zehra, İbn Hazm (Kahire 1373), 299. Ayrıca bk. Şâtîbî, a.g.e., IV, 59.

22 Bk. Şâtîbî, a.g.e., IV, 59-60.

23 Bk. Serahsî, a.g.e., II, 88.

24 Bk. Buhârî, Et'ime, B. 10, 14, 16; Zebâih, B. 33; Müslim, Sayd, H. 40, 41, 44; Ebu Dâvud, Et'ime, B. 27; Tirmizî, Et'ime, B. 3; Nesâf, Sayd, B. 26; İbn Mâce, Sayd, B. 16; Mâlik, Muvatta, İsti'zan, H. 10, 11; Dârimî, Sayd, B. 8; A. b. Hanbel, Müsned, III, 41, 42, 323; II, 9, 10, 46, 62, 74;; VI, 105, 144.

mek için Hz. Peygamber bunları yememeği tercih etmiştir²⁵.

c) Farz kılınır endişesiyle bazı fiilleri terketmesi. Ramazan gecelerinde önce-leri camide cemaatle teravih kılarken, "farz kılınır da ümmetim buna güç yetiremez" endişesiyle, sonradan terketmiştir²⁶.

d) Müslümanlar, "nasıl olsa, günah değildir düşüncesine kapılırlar da yasaklan-mış olanı da yaparlar" endişesiyle bir fiili terketmesi. Nitekim kendi evinde şarki söyleyen câriyeleri dinlemek için yüzünü başka tarafa çevirmiştir²⁷.

e) Daha efdal olanı yapmak için mubahı terketmesi. Nitekim kendisine ze-hirli koyun eti yedirmek isteyen kadını cezalandırmayı terketmiştir²⁸.

f) Ortaya çıkaracağı zarar, faydasından daha çok olabilecek fiilleri terketmesi. Meselâ, "Muhammed ashâbını öldürüyor" dedikodusu yayılmasın diye, münâfıkları öldürmek isteyenlere mâni olmuştur²⁹.

Hz. Peygamber'in sözleriyle fiillerinin birbirine zıt olması halinde nasıl bir yol takip edileceği hususunda yine değişik icthadlar ortaya çıkmış ve bu değerlendirmeler neticesinde nesih, istisnâ, tahsis gibi hükümler verilerek bazen söz veya fiilden birisi terkedilmiştir³⁰.

Hz. Peygamber'in fiillerinde hangi niyetle hareket edildiğinin belirlenmesi ve O'nun bu niyetine göre hareketinin takdir edilmesi gerekmektedir. Meselâ, Hz. Pey-gamber, bir yolculuk yapmışsa, bu yolculuğun hangi niyetle yapıldığı iyi tesbit edilmelidir. Hac, Umre veya savaş için yolculuk yaptığı belli ise bu yolculuğa müs-lümanların uyması ve onların da hac, umre gibi ibadetleri yerine getirmek için yolculuk yapmaları icabeder. Ama yolculuk esnâsında bir yerde konaklaması veya yolda giderken bineğini yolun sağından ya da solundan yürütmesi gibi belli bir mak-sada yönelik olmayan fiillerinde kendisine uymak gerekmediği görüşünü, başta dört Halife olmak üzere, sahabenin çoğunluğu benimsemiştir³¹. Bununla beraber

25 Hadis için bk. Müslim Eşribe, H. 170, 171; Tirmizî, Et'ime, B. 13; A.b. Hanbel, Müsned, IV, 249, 252. Sarmısığın mubah olduğuna dair bk. Tirmizî Et'ime, B. 14. Sarmısak ve soğan yiyip mescide gitmenin uygun olmadığına dair bk. Buhârî, Ezan, B. 160; Müslim, Mesâcid, H. 68, 69, 73-76; Ebu Dâvud, Et'ime, B. 40; Tirmizî, Et'ime, B. 13; İbn Mâce, İkamet, B. 59; Dârimî Et'ime, B. 21; A.B. Hanbel, Müsned, I, 15, 49.

26 Hadis için bk. Buhârî, Ezan, B. 80; Cuma, B. 29; Terâvih, B. 1; Teheccüd, B. 5; Müslim, Müsâfirîn, H. 177-178; Ebu Dâvud, Ramazan, B. 1; Nesâf, Kıyâ-mü'l-Leyl, B. 1, 4.

27 Hadis için bk. Buhârî, İdeyn, B. 2, 3; Müslim, İdeyn, H. 16, 17, 19; İbn Mâce, Nikâh, B. 21.

28 Haber için bk. Buhârî, Hibe, B. 28; Dârimî, Mukaddime, B. 11; A. b. Hanbel, Müsned, III, 218.

29 Hadis için bk. Buhârî, Menâkıb, B. 8; Müslim, Birr, H. 63; Tirmizî, Tefsîru Su-re 63, B. 4; A. b. Hanbel, Müsned, III, 393. Bu konuda daha geniş bilgi ve ör-nekler için bk. Şâtıbî, a.g.e., IV, 60-62.

30 Örnekler için bk. İbn Hazm, a.g.e., IV, 52-54; Âmidî, a.g.e., I, 143 vd. Böyle bir durumda ortaya çıkacak çeşitli ihtimaller ve hangisinin tercih edileceği ile ilgili olarak bk. Siddık Hasan Han Bahâdir Husûlü'l-Me'mûl (İstanbul 1296), 49-50; el-İcî, Abdurrahman b. Ahmed, Şerhu Muhtasari'l-Müntehâ (İstanbul 1307), I, 119 vd.

31 Bk. İbn Teymiye, a.g.e., X, 409-410.

Hız. Ömer ve oğlu Abdullah'ın, bu konularda bile Peygamber'i taklid ettiklerini görmekteyiz. Nitekim Hz. Ömer Kâbe'yi tavaf ederken Hacer-i Esved'i öpmüş ve "biliyorum ki sen, faydası ve zararı olmayan bir taşsın. Rasûlüllah'ın seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim" demiştir³². Abdullah b. Ömer de, vaktiyle Hz. Peygamber'in devesini çökerterek namaz kıldığı, Zül-Huleyfe'deki Bathâ' mevkiinde devesini çöktürmüştür³³.

SONUÇ

Görülüyor ki, Hz. Peygamber'in islâm hukuku açısından delil olan fiil ve davranışları, dîni konulardaki hareketleri ve uygulamalarıdır. Bunlardan bir kısmını yapmak müslümanlar için gerekli, bir kısmı ise sevap kazanmağa vesiledir. Kılık kıyafet, yeme-içme, yatma-kalkma gibi fıtratının gereği ve içinde yaşadığı toplumun geleneği olarak yaptığı uygulamalar, diğer müslümanlar için uyulması zarûri prensiplerden değildir. Bu sebeple, dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan müslümanların, içinde buldukları toplumun geleneğine göre giyinip kuşanmaları, kılık-kıyafetlerini ayarlamaları sünnete aykırı sayılmadığı gibi, Hz. Peygamber'i bu konularda taklid etmeğe çalışan kişilerin, bu davranışlarıyla sevap kazanamayacağı bildirilmiştir.

Hız. Peygamber'e uymak, şekil ve şemâilden çok, ruh ve kalbi düzene sokmakla olmalıdır. O'nun gibi inanabilen, O'nun gibi Allah'a kulluk edebilen, O'nun ahlâkıyla ahlâklanmağa gayret eden kişi, peygamberine en iyi şekilde uymuş sayılır. O'nun giydiği elbiseyi giymemesi, O'nun şekline bürünmemesi, müslüman için bir eksiklik olmasa gerektir.

Bununla beraber, bir müslümanın, Peygamberini her konuda örnek alması ve hayatını O'nun gösterdiği istikamette düzene koymağa çalışması, kınanacak bir davranış olmayıp aksine onun, peygamberine olan bağlılığının simgesi sayılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, Müsned, I-VI, Mısır 1313/1895.
Ahmed Nam, Tecrid-i Sarih Mukaddimesi, Ankara 1970.
Âmidî, Seyfüddin Ali b. Ebı Ali, el-İhkâm fi Usuli'l-Ahkâm, I-III, Mısır 1387/1968.
Bađdâdi, Safiyyüddin Abdül-Mü'min b. Abdi'l-Hakk, Kavâ'idü'l-Usûl, Dımaşk ts.
Buhârî, Muhammed b. İsmâil, el-Câmi'u's-Sahih, I-VIII, İstanbul, 1315.
Cezâirî, Tahir b. Sâlih b. Ahmed, Tevcihü'n-Nazar, Mısır 1328/1910.
Cüveynî, Abdümelik b. Şeyh Ebu Muhammed, el-Varakat, Dımaşk ts.
Dârimî, Abdullah b. Abdirrahman, Sünen, I-II, Medine 1386/1966.
Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, Sünen, I-II, Mısır 1371/1952.
Ebu Zehra, Muhammed, İbn Hazm, Kahire 1373/1953.
———, İslâm Hukuku Metodolojisi (Terc. Dr. Abdülkadir Şener), Ankara 1973.
Emiri Padişah, Muhammed Emin el-Buhârî, Teysrü't-Tahrır, I-IV, Mısır 1350.

32 Hadis için bk. Buhârî, Hacc, B. 50; Müslim, Hacc, H. 248.

33 Bk. Buhârî, Hacc, B. 14; Müslim, Hacc, H. 432; A. b. Hanbel, Müsned, II, 136.

- Hallâf, Abdülvahhab, İslâm Hukuk Felsefesi (Terc. Doç. Dr. Hüseyin Atay), Ankara 1973.
- Hudârî, Muhammed, Usulü'l-Fıkh, Mısır 1389/1969.
- İci, Abdurrahman b. Ahmed, Şerhu Muhtasari'l-Müntehâ, I-II, İstanbul 1307.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said el-Endelüsî, el-İhkâm fı Usulü'l-Ahkâm, I-VIII, Mısır 1345/1926.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik, es-Sıretü'n-Nebeviyye, I-IV, Beyrut 1391/1971.
- İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvını, Sünen, I-II, Mısır 1952.
- İbnü'l-Melek, Abdüllâtif, Şerhu'l-Menâr fi'l-Usûl, İstanbul 1385/1965.
- İbn Teymiye, Şeyhu'l-İslâm Ahmed el-Harrânî, Mecmuu Fetâvâyi İbn Teymiye, I-XXXVII, Riyad 1382.
- Karâfî, Ahmed b. İdris, Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl, Mısır 1307.
- Kâsımî, Cemâlüddin, Kavâidü't-Tahdîs, Dımaşk 1949.
- Koçyiğit, Prof. Dr. Talât, Hadis İstılahları, Ankara 1980.
- , Hadis Usulü, Ankara 1967.
- Kur'an-ı Kerim.
- Mâlik b. Enes; el-Muvatta', I-II, Mısır 1371/1951.
- Müslim, b. Haccac el-Kuşeyrî, el-Câmiu's-Sahih, I-V, Mısır 1374/1955.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali, Sünen, I-VIII, Mısır ts.
- Pezdevî, Ebu Hasan Ali b. Muhammed, Kenzü'l-Vusûl ile'l-Usûl, I-IV, İstanbul 1308.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed, Usûl, I-II, Kahire 1372.
- Sıddık Hasan Han Bahâdır, Husûlü'l-Me'mûl, İstanbul 1296.
- Sibâî, Mustafa, es-sünnetü ve mekânetühâ ..., Beyrut 1398/1978.
- Subhi Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları (Terc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1971.
- Şafîî, Muhammed b. İdris, er-Risâle, Mısır 1969.
- Şatıbî, İbrahim b. Musâ el-Mâlikî, el-Muvâfakat, I-IV, Mısır 1975.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, el-Câmi'u's-Sahih (Sünen), I-V, Kahire 1381.